

## **Valga Muuseumi kogumispõhimõtted**

### **1. MUUSEUMI MISSIOON JA ÜLEVAADE TOIMEPÕHIMÕTETEST**

#### **1.1. Missioon**

Valga Muuseumi missioon on teaduslikul, hariduslikul ja elamuslikul eesmärgil koguda, säilitada ning võimalikult laiahaardeliselt ja mitmekülgsest vahendada piirkonnaga seotut vaimset ja materiaalist kultuuripärandit.

#### **1.2. Muuseumi ajalugu**

Valga Muuseum asutati 1955. aastal Valga, Antsla, Võru ja Vastseliina rajoonide vahelise koduloomuuseumina.

Nõukogude ajal toimus kogumine suuresti tsentraliseeritud kogumisplaani alusel. Tähelepanu pöörati kommunistliku töölisliikumise ajaloo, 1940. aasta sündmuste, Suure Isamaasõja, sõjajärgsete nõukogulike ümberkorralduste, samuti omaaegse igapäevaelu paraadpoole jäädvustamisele. Sellekohane aines moodustab suure enamuse muuseumi kogudest. Märgatav osa nõukogudeteemalistest kogudest on vähese (kuigi mitte olematu) väärtuse ja kasutamispotentsiaaliga.

Muuseumitöötajate initsiatiivil ning kohalike kodu-uurijate kaasabil koguti museaale ja mälestusi tsaariaja ja Eesti Vabariigi aegse seltsi- ja koolielu ning igapäevaelu kohta.

Samuti tegeleti süstemaatiliselt kaasaja kogumisega: asutused ja organisatsioonid andsid muuseumile oma toodangu näidiseid, suveniire, tegevust kajastavaid fotosid, dokumente jne.

Peamiselt nõukogude ajast pärinevad ka muuseumi botaanika-, geoloogia-, arheoloogia- ja numismaatikakogud.

Sageli on nõukogude ajal arvele võetud asjad puudulikult dokumenteeritud (näiteks tulmelegendi osas).

Alates 1990. aastatest on Valga Muuseumi kogud täienenud ebasüstemaatiliselt, ilma selge kogumispoliitikata. Lähtutud on muu hulgas igapäevases töös kogudega ilmnenud vajadustest.

Põhiliselt on arvele võetud järgnevat:

- muuseumitöötajate isiklike eelistuste või avalikkuse huvi põhjal kujunenud näituse- ja uurimisteemadega seonduv;
- eraisikute, kohalike omavalitsuste ja organisatsioonide annetused;

- muuseumitöötajate ja muuseumisõprade isiklikud esemed;
- antikvariaatidest ostetud esemed.

2011. aastal koostati esmakordselt Valga Muuseumi kogumispoliitika

### **1.3. Muuseumikogu**

Muuseumikogu suurus seisuga 01.07.2026 on 85 925 museaali ja 427 abikogu objekti. Muuseumikogu jaguneb:

|                  |       |
|------------------|-------|
| Fotokogu         | 44096 |
| Arhiivikogu      | 19002 |
| Ajalooline kogu  | 5845  |
| Arheoloogiakogu  | 13232 |
| Numismaatikakogu | 1718  |
| Etnograafiakogu  | 1426  |
| Zooloogiakogu    | 175   |
| Bioloogiakogu    | 161   |
| Kunstikogu       | 221   |
| Geoloogiakogu    | 49    |

Seisuga 1.07.2026 on MuSi sisestatud 85 512 museaali, neist digikujutisega 23 271.

#### **1.4. Muuseumi struktuur ja toimetehhanismid**

Seisuga 1.01.2026 töötab muuseumis 7 inimest.

Ametikohad: direktor, teadur-varahoidja (0,5), koguhoidja (0,75) teadur-haridusjuht, projektjuht, klienditeenindaja-administraator, koristaja (0,5).

Valga Muuseumi kasutada on üks hoone aadressil Vabaduse 8, Valga.

Siin asuvad nii püsiekspositsioon kui ka vahetatavate näituste jaoks kaks galeriisaali.

Muuseumihoone III korrusel asuvad kolm hoidlat.

2018. aastast kasutab muuseum hoidlana ka Valga linnale kuuluvat Aia tn asuvat garaažihoonet, kus hoiustatakse suuremõõtmelisi museaale, mille hoiutingimused pole piisavad. Samas soovitakse leida suuremõõtmeliste museaalidele ruumid, mis vastaksid paremini museaalidele vajalikele hoiutingimustele. Alates 2018. aastast eksponeeritakse Valga Muuseumi kogusse kuuluvat kaarikut ja vankrit Valga raudteejaama muuseumitoas, mis on praegu külastajatele suletud.

Kogude täiendamise, korrastamise ja kättesaadavaks muutmise eest on vastutus jagatud järgnevalt:

- Kogude täiendamine (analüüs, vajadus, planeerimine): direktor, teadur-varahoidja, koguhoidja, teadur-haridusjuht
- Dokumentatsioon, andmebaasid (MuSi), digiteerimine: teadur-varahoidja, koguhoidja
- Hoiustamine, säilitamine: teadur-varahoidja, koguhoidja
- Kogude kasutamine: teadur-varahoidja, koguhoidja

Lisaks töötab Valga Muuseumi juures 7 liikmeline muuseumi nõukogu, mis on moodustatud muuseumi arengusuundade hindamiseks ja kavandamiseks.

#### **1.5. Muuseumi koostöövõrgustik**

Valga muuseumil on olemas koostöövõrgustik järgnevate organisatsioonidega:

Mittetulundusühing Valga Muuseumisõprade Selts on vabatahtlikult ühinenud füüsiliste ja juriidiliste isikute organisatsioon. Ühing on asutatud 10. juunil 2010 Valgas. Ühingu tegevuspiirkond on Valga maakond. Ühing tegutseb avalikes huvides, aitab koguda, säilitada, eksponeerida ja populariseerida Valgamaaga seotud esemeid ning kultuuripärandit. Algatab,

aitab korraldada ja korraldab Valga Muuseumi üritusi ning tutvustab ja toetab Valga Muuseumi tegevust.

Valga Muuseum teeb kogumisel koostööd järgmiste muuseumidega: Läti Vabariigi Valka Koduloomuuseum, Eesti Lipu Muuseum, Helme Koduloomuuseum, Otepää Gümnaasiumi muuseum, Barclay de Tolly mausoleum, Hellenurme Vesiveski Muuseum, SA Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsioon, Mõniste Muuseum, Viljandi Muuseum, Võrumaa Muuseum, Eesti Rahvuslik Klaverimuuseum.

Koostöö eesmärk on vältida kattuvusi kogumistöös, jagada kompetentsi ning aidata kaasa kõikide muuseumide eesmärkide saavutamisele.

Valga Muuseum tunnustab ja toetab kohalike kodu-uurijate tegevust ning teeb nendega uurimis- ja kogumistöös koostööd tingimusel, et see on kooskõlas käesoleva kogumispoliitikaga ja teiste muuseumi tegevust reguleerivate dokumentide ning õigusaktidega, samuti üldsuse huvidega. Muuseum ei tee kogumisel koostööd eraisikute isiklikes või ärilistes huvides.

Valga Muuseum väljastab oma museaale teistele riiklikele muuseumidele ja teadusasutustele tingimusel, et neid kasutatakse eksponeerimise, teadusliku, uurimistöö või hariduslikul eesmärgil, tagatud on museaalide säilimine ja välistatud nende seisundi halvenemine, kasutamisel märgitakse ära kuuluvus Valga Muuseumile ning Valga Muuseum ei vaja nimetatud museaali samaaegselt.

Oma kogumistegevuse planeerimisel lähtub Valga Muuseum eeldusest, et sarnaselt saame näituste või püsiekspositsiooni tarbeks laenata museaale ka teistelt muuseumidelt.

#### **1.6. Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid**

Valga Muuseum juhindub oma tegevuses seadustest, Vabariigi Valitsuse määrustest ja korraldustest, kultuuriministri määrustest ja käskkirjadest, teistest õigusaktidest ning kehtivast põhimäärusest.

- Seadused:

Põhiseadus, muuseumiseadus, põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, arhiiviseadus, autoriõiguse seadus, avaliku teabe seadus, digitaallkirja seadus, isikuandmete kaitse seadus, riigivaraseadus, relvaseadus

- Määrused

Valga Muuseumi põhimäärus, Museaali ja muuseumisse kauemaks kui aastaks hoiule võetud asja märgistamise ja säilitamise kord, Muuseumide andmekogu asutamine ja põhimäärus, Museaalina arvele ja hoiule võtmise juhend.

- Arengukavad ja juhendid

Kultuuriministeeriumi valdkonna arengukava „Kultuuripärandi digitegevuskava 2024-2029, Rahvusarhiivi juhendid, ICOMi muuseumide eetikakoodeks, Valga maakonna arengukava,

Valga valla arengukava aastani 2035 Valga Muuseumi põhitegevust reguleerivad asutusesisesed dokumendid:

Kogumispõhimõtted, kogude kasutamise kord, ametijuhendid, tegevuskavad, põhimäärus, arengukava, Valga Muuseumi hädaolukorra lahendamise plaan.

## **2. KOGUMISPÕHIMÕTTED**

### **2.1. Kogumise eesmärk**

Valga Muuseum kogub esemeid, kunstiteoseid, fotosid, dokumente, plaane, kaarte, plakateid ja teisi trükiseid ning mälestusi ja muid materjale, et luua ja vahendada teadmisi, mis aitavad kaasa kohalike eripärade ja kultuuri paremale mõistmisele, selle kaudu nende väärtustamisele ja säilimisele ning kodutunde süvenemisele valgamaalaste seas.

2.1.1. Muuseumikogu täiendamisel ja arendamisel võetakse aluseks 2 dokumenti:

- käesolevad kogumispõhimõtted. Dokumendi eesmärk on tagada, et muuseumikogu täiendamine oleks vastavuses muuseumi missiooni, eesmärkide, prioriteetide ja ressurssidega. Dokument määrab kogumise üldised suunad ja põhimõtted ning piiritleb vastavad tegevused ja protseduurid. Kogumispõhimõtete regulaarne ülevaatamine toimub samaaegselt muuseumi arengukava uuendamisega.
- kogumiskava (lühiajaline) annab konkreetseid tegevusjuhised kogumistöö läbiviimiseks ning see on seotud aasta tööplaaniga. Kogumiskava sõnastab prioriteedid vastavaks perioodiks, võttes arvesse hetke ressursse (nii raha kui tööjõud); määrab täitjad/töö läbiviijad; planeerib summad; määratleb lisalepingud, mis on vajalikud konkreetse kogumistegevuse läbiviimiseks.

2.1.2. Kogumispõhimõtete koostamisel ja muuseumikogu täiendamisel arvestatakse järgmisi põhimõtteid:

- muuseum keeldub annetuse, kingituse, pärandi või teise muuseumi tervikkogu museaalina arvele võtmisest, kui see ei vasta muuseumi arengukavale või kogumispoliitikale;
- muuseum ei võta museaalina arvele annetust, kingitust või pärandit, kui selle üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus muuseumi ja selle külastajate pikaajaliste huvidega;
- muuseum ei võta museaalina arvele asja, mille säilitamiseks, eksponeerimiseks või mille üle arvestuse pidamiseks puuduvad tingimused või eelarvelised võimalused;
- muuseum arvestab asja museaalina arvele võtmisel teiste sama piirkonna või sarnase ainevaldkonna muuseumide kogumispoliitikatega.

2.1.3. Põhikriteeriumid:

- ajalooline väärtus
- ühiskondlik või kogukondlik väärtus
- teaduslik või uurimuslik väärtus
- esteetiline väärtus

2.1.4. Täiendavad kriteeriumid:

- päritolu
- iseloomulikkus/tüüpilisus
- rareiteetsus
- seisund, terviklikkus
- kasutatavus

2.1.5. Iga kultuuriväärtusega asja (või kollektsiooni, kui väärtus seisneb selle terviklikkuses) kohta, mis on võetud muuseumisse vastu eesmärgiga võtta see museaalina arvele, koostatakse kohane vastuvõetud asja väärtuse hindamise leht MuSiS, milles esitatakse põhjendused asja museaalina arvelevõtmiseks eelpool toodud kriteeriume aluseks võttes.

2.1.6. Direktor moodustab kultuuriväärtusega asjade ostmise ja muul viisil omandamise ning museaalina arvele võtmise otsustamiseks käskkirjaga vähemalt kolmeliikmelise kogude täiendamise komisjoni, kuhu kuuluvad muuseumi töötajad. Erandjuhtudel kasutatakse väliseksperide ja erispetsialistide abi potentsiaalse museaali väärtuse hindamiseks.

## **2.2. Teiste sarnaste või lähipiirkonnas tegutsevate muuseumide kogude lühianalüüs**

Valga Muuseumi prioriteetsuselt esimene kogumispiirkond on Valga vald (seal hulgas Valga linn), teiseks tegevuspiirkonnaks on Valga maakond ja kolmas prioriteetsusaste on Lõuna-Eesti ja Põhja-Läti. Muuseumi kogumisaktsioonid võivad puudutada ka kogu Eesti ala, mille eesmärk on koguda taustinformatsiooni, et paremini mõtestada kohalikku materjali.

Kogumisel arvestatakse nii geograafilisi ja ajalisi faktoreid, sh kogutavate objektide loomise/tekkimise perioodil kehtinud halduspiire. Kogumistöös endise Võrumaa, Tartumaa ja Viljandimaa osas konsulteeritakse vajadusel vastavalt Vana-Võromaa Kultuurikoja ja Viljandi muuseumiga juhul, kui kogutav materjal puudutab ajaperioodi enne Valga maakonna moodustamist so enne 1920. aastat.

Annetusena muuseumile pakutavate esemete jm materjalide puhul, mis ei vasta käesolevas kogumispoliitikas määratletud piirkondlikele põhimõtetele, tehakse annetajale ettepanek teha annetus muuseumile, mille tegevuspiirkonnast ese vms pärineb või millega see rohkem seotud

on. Kõrge kultuuriväärtusega esemete puhul võib Valga Muuseum ühendust võtta teiste muuseumidega, et selgitada, kas annetatavad esemed pakuvad vastavale muuseumile huvi.

Valga maakonnas tegutseb peale Valga muuseumi veel 7 muuseumi. Valdavalt on need seotud oma spetsiifilise teemaga ning ei tegele uurimistööga, vaid säilitamise ning kogude eksponeerimisega.

**Barclay de Tolly Mausoleum.** Mausoleum on rajatud kuulsale Vene väejuhile Michael Andreas Barclay de Tollyle. Krüptis asuvad väejuhi ja abikaasa sarkofaagid.

**Helme koduloomuuseum.** Tegeleb Helme piirkonna kultuuriloolise pärimuse säilitamisega. Mõlemad muuseumid on põhiliselt Tõrva valla ülalpidamisel.

**Eesti Lipu Muuseum.** Muuseumis eksponeeritakse sinimustvalge lipu ajalooga seotud materjale. Tegevust rahastab Otepää vald.

**Eesti Rahvuslik Klaverimuuseum.** Muuseumi eesmärgiks on koguda võimalikult täielik kogu eesti klaveritest.

**Otepää Gümnaasiumi muuseum.** Tegeleb kooli ajaloo säilitamise ning uurimisega.

**Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsioon.** Kajastab Eesti piirivalve, kaitseväge, kaitseliidu, kaitsepolitsei ja politsei ajalugu ning nende tänapäeva. Tegemist on sihtasutusega.

**Otepää Talispordimuuseum.** Eesti Spordimuuseumi filiaal, asub Tehvandi staadionikompleksis ning tegeleb peamiselt Eesti talispordi ajalootutvustamisega.

Lisaks tegutseb Valga Muuseumile ruumiliselt väga lähedal **Valka Koduloomuuseum**. Muuseumi missioon on tutvustada läti pedagoogi ja koorimuusika edendaja Jānis Cimze ning tema kasvandike kultuuripärandit, anda teadmisi kodukoha ajaloost. Muuseum on Valka kihelkonna munitsipaalmuuseum. Valga linna osas on palju kattuvaid teemasid, mis on mõjutatud ajaloost, kui oldi üks linn. Lisaks asus Valgamaal enne 2017. aasta haldusreformi **Hellenurme vesiveski muuseum**, mis nüüd asub Tartumaal. Tegemist on enam kui 130-aastase vesiveskiga, mille sisustus pärineb 1930. aastatest. Läbi veski nelja korruse saab näha, katsuda, tunda, maitsta, kuidas ja mis valmib viljaterast. Tegemist on eramuuseumiga.

## 2.3. Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted

### 2.3.1. Muuseum lähtub muuseumiseaduses kirjas olevaist üldistest põhimõtetest:

Muuseum ei võta kultuuriväärtusega asja museaalina arvele, kui:

- 1) asi ei vasta muuseumi kogumispõhimõtetele;
- 2) asja üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus muuseumi ja selle külastajate pikaajaliste huvidega;
- 3) asja üle arvestuse pidamiseks, selle säilitamiseks või eksponeerimiseks puuduvad tingimused või eelarvelised võimalused.

Muuseum:

- 1) selgitab oma võimaluste piires välja kultuuriväärtusega asja päritolu, et vältida omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud asja museaalina arvele võtmist;
- 2) arvestab teiste sama piirkonna või sarnase ainevaldkonna muuseumide kogumispõhimõtteid.

2.3.2. Valga Muuseum ei kogu üldjuhul asju, mille kohta on kindlalt teada, et nende kogumise ja säilitamisega tegeleb professionaalselt ja süstemaatiliselt mõni teine muuseum. Erandiks on olukorrad, kui nendel asjadel on lisaväärtus piirkondliku ajaloo seisukohast (näiteks kui need on siin toodetud või seostuvad oluliste maakonnas toimunud sündmustega) või kui nende esemete kogumine aitab kaasa kogude terviklikkuse suurendamisele.

2.3.3. Valga Muuseum ei konkureeri teiste muuseumidega museaalide pärast, vaid leiab, et üldjuhul peaksid museaalid vastu võetama muuseumis, mille kogumispoliitikale ja profiilile nad enim vastavad, kus nende säilitamiseks on piisavad tingimused, kirjeldamiseks ja uurimiseks kõige suurem kompetents ning kus nad on kõige kättesaadavamad potentsiaalsetele kasutajatele.

Kogumispoliitiliste otsuste tegemisel arvestame, et tulevikus koostatakse üleriigilised kogumispõhimõtted ning sõlmitakse muuseumitevahelisi siduvaid kokkuleppeid kogumispirkondade ja –teemade kindlaksmääramiseks.

## **2.4. Muuseumikogu täiendamise sisulised kriteeriumid**

3.4.1. Valga Muuseum lähtub muuseumiseadusest kultuuriministri määruses „Muuseumikogu täiendamise, kultuuriväärtusega asja muuseumisse hoiule võtmise ning museaali ja muuseumisse hoiule võetud asja märgistamise ja säilitamise kord kehtestatud üldistest põhimõtetest.

2.4.2. Põhilised kriteeriumid:

- eseme kultuurilooline väärtuslikkus. Väärtuslikkus tähendab seda, et ese suudab ajalooallikana anda uusi teadmisi Valgamaa ajaloo kohta või tänu oma tähelepanu äratavale, emotsioone tekitavale või näitlikustavale olemusele aitab levitada ajaloolaseid teadmisi ning seeläbi muu hulgas tugevdada kohalikku identiteeti;
- sobivus muuseumi eesmärkide seisukohast;
- muuseumi suutlikkus tagada mõistlikul viisil museaali pikaajaline säilivus ja kasutatavus, arvestades sealjuures ka materjali säilivust.

2.4.3. Valga Muuseum kogub eelkõige järgmisi asju:

- mis seostuvad muuseumi eesmärkidest lähtudes koostatud prioriteetsete teemade, isikute ja ajalooliste sündmuste nimekirjadega (vt. p.3.4.4.);

- mille puhul võib põhjendatult oletada, et see leiab lähemas või kaugemas tulevikus kasutamist. Prioriteetsed kasutusvaldkonnad on seejuures tähtsuse järjekorras teaduslikud, hariduslikud ja kodu-uurimuslikud, vähemprioriteetsed isikuloolised, illustratiivsed ja meelelahutuslikud;
- millel on tähtsus Valga Muuseumi kogude terviklikkuse seisukohast;
- mis on rariteetsed. See tähendab, nad on ainueksemplarid või vähesed valmistatud ja säilinud eksemplarid või kuriositeetid;
- mille kasutamine oli iseloomulik, tüüpiline mingi Valgamaaga seotud grupi liikmetele või kui need annavad kujukalt aimu selle grupi töökspidamistest, maitsest, ajajärgule iseloomulikest oludest ja moest;
- millele oma ala asjatundjate poolt on omistatud kõrge ajalooline või kultuuriline väärtus.

#### 2.4.4. Prioriteetsete teemade nimekiri:

Valga Muuseumi töösuundade tõttu on kogumisel prioriteetsed järgnevad teemad:

- Säde seltsi, teatri ja aia ajalugu
- omavalitsuste ja maavalitsuse tegevus. Haldusjaotuse kujunemine
- eestlaste-lätlaste suhted ja kultuurisidemed. Kultuurimõjud. Majanduslikud sidemed. Seltskondlik ja isiklik läbikäimine. Eesti asustus Lätis
- Valga kui paljurahvuseline väikelinn. Vähemusrahvused linnas ja selle ümbruskonnas: lätlased, venelased, juudid, poolakad, sakslased, mustlased. Rahvuslikud eripärad. Vähemusrahvuste koolide ja organisatsioonide tegevus
- Valga kui raudteelinn. Raudteelased, nende olme ja organisatsiooniline tegevus. Raudteesõlm, selle miljöö. Reisirongiliiklus läbi Valga. Külmutusvagunite depoo. Eelkõige kogume asju, mis on seotud kohaliku eripära ja miljööga.
- Valga piirilinnana. Piiriäärse elukorralduse iseärasusi Valga maakonnas. Piirirežiim, selle mõju igapäevasele elule. Piiriületus. Salakaubavedu. Piiriülene läbikäimine ja koostöö.
- Piirkonna sõjaajalugu. Seal hulgas II maailma sõda: 1944. aasta sõjasuvi, saksa aja ja Nõukogude aja alguse ümberkorralduste kohalikke aspekte ja iseärasusi, repressioonid, Nõukogude sõjavangid, kolhoseerimine, metsavendlus, sõjajärgse aja miljöö ja olme, sõja järelmõjud, sotsiaalsed suhted ja nende muutumine külas.

- Valga linna ja maakonnas tegutsenud tööstuste, ettevõtete ja asutuste ajalugu. Näiteks Valga haigla, piirkonna koolide ajalugu, Valga autobaasi ajalugu jne.
- Ajaloolised isikud. Valga Muuseum kogub materjali selliste ajalooliste isikute kohta, kes on silma paistnud Valgamaa või kogu Eesti ühiskondlikus või kultuurielus. Kogutakse eelkõige talle tuntust toonud tegevusega ning isikuliste eripäradega seostuvat.
- Ajaloolised sündmused. Valga Muuseum kogub materjali selliste sündmuste kohta, mis on mõjutanud praeguse Valga maakonna ala eripärade kujunemist.
- Valgamaa talurahva kultuur ja eluolu. Erilist tähelepanu tuleb pöörata suulise pärimuse ja mälestuste kogumisele.
- Valga ja maakond alates 1991. Taasiseseisvumisega seotud mälestused ja esemed. Valgamaa ettevõtted, organisatsioonid. Vähemusrahvuste elu taasiseseisvumisperioodil. Kultuurilised ja olmelised muutused. Kolmas sektor.

#### 2.4.5. Abikogusse vastuvõtmise kriteeriumid:

Abikogusse võetakse esemeid, fotosid, käsikirju, dokumente, auviseid, digimaterjale jne, mis ei vasta põhikogusse vastuvõtmise kriteeriumitele, kuid vääriwad säilitamist lühemat või pikemat aega haridusliku või näitusetevgevuse eesmärgil.

Samuti võib abikogusse vastu võtta objekte, mille väärtuslikkus on ebaselge, kuid võib selguda lähema 5-10 aasta jooksul.

Abikogu ei kuulu riikliku muuseumikogu koosseisu, selle üle peetakse muuseumisisest arvestust.

## 2.5. Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamisvajadus

### 2.5.1. Fotokogu

Kogus on seisuga 01.07.2026 44096 museaali.

Kogude terviklikkuse ja uute museaalide hankimise vajaduse seisukohast on kogud ebaühtlaselt läbi uuritud.

Parem ülevaade on Valga fotopostkaartidest, iseseisvusaegset maaelu ja eriti koolielu puudutavast ning aastaid 1940–1953 puudutavast fotomaterjalist.

Kogumis-, uurimis- ja näituseteemade valikul ning uurimistöö läbiviimisel tuleks edaspidi arvestada sellega, et see aitaks ühtlasi kaasa fotokogust parema ülevaate saamisele.

#### 2.5.1.1. Tüüpiline aines:

silmatorkavalt palju on nõukogudeaegset avalikku elu, põhiliselt selle paraadpoolt kajastavaid fotosid. Esindatud on näiteks ametlikud üritused ja tseremooniad, kultuuri- ja meelelahutusüritused, osalt ilmselt lavastatud stseenid igapäevasest tööst. Sageli on nende fotode kohta inventariraamatus andmeid napilt. Kui kõikehõlmav, süstemaatiliselt kogutud ja asjakohane see materjal tegelikult on, vajaks edasist uurimist

lisaks on kogudes hästi esindatud järgmised teemad:

- 1) portreefotod, mis sageli kujutavad tundmatuid või vähetuntud isikuid;
- 2) rehepeksutalgutest osavõtjate grupipildid;
- 3) vaatepostkaardid Valga linna kohta. Esile võib tõsta ka Valga linna süstemaatilist ülespildistamist 1960. aastatel;
- 4) „Säde“ teatri etendused;
- 5) metsatööstus Valgamaal 1920.–30. aastatel;
- 6) kommunistlike, vasakradikaalsete ning nõukogude võimu poolele sattunud inimeste portreed;
- 7) õpilaste ja erinevate organisatsioonide grupifotod.

#### 2.5.1.2. Fotokogu täiendamise spetsiifilisi põhimõtteid:

Fotode omandamisel eelistab Valga Muuseum originaalfotosid, milleks loetakse negatiivi (klaas, film jne) ja negatiivist saadud positiivkujutist, digitaalsete vahenditega tehtud foto puhul digitaalkujutist. Kui tegemist on unikaalse ülesvõttega, võetakse põhikogusse vastu ka koopiafotosid (s.o digitaalseid või äärmisel juhul fotokoopiaid, kuid mitte kserokoopiaid).

Vaatepostkaartide arvelevõtmiseks on vaja, et:

- pildistamise aeg oleks üldjuhul teada vähemalt kümnendi täpsusega;
- pildistamise koht on lokaliseeritav;

Edaspidi töötatakse välja põhimõtted asutuste, organisatsioonide ja koolide süstemaatilise jäädvustamise kohta.

#### 2.5.1.3. Täiendamisvajadus:

Fotokogu on vaja täiendada järgmiste materjalidega:

- asulate- ja maastikuvaated, mis pärinevad ajast enne 1990. aastat, eriti aga enne 1950. aastat;
- muutused hoonete ja asulate välisilmes kaasajal;
- fotod kohaliku tähtsusega tseremooniatest ja massiüritustest;

- 1) koolide, rahvamajade, mälestusmärkide jne. avamised 1920.–30. aastatel ja näidised kaasajast;
- 2) 1920.–30. aastate isamaalised üritused;
- 3) Eesti taasiseseisvumisega seostuvate Valgamaal toimunud sündmuste pildid; igapäevast elu-olu käsitlevad pildid, eriti enne 1950. aastat:
  - 1) taluõued;
  - 2) sisevaated, ruumide sisustus; 3) talutööd, v.a rehepeks.

### 2.5.2. Arhiivkogu

Kogus on seisuga 01.07.2026 19 002 museaali.

Käesolev ülevaade põhineb inventuuride ning uurimis- ja näitusetegevuse käigus tehtud tähelepanekutele.

#### 2.5.2.1. Kogu kirjeldus:

Arhiivkogu tüüpiline aines:

- mitmesugused suveniir- ja mälestusvärkised, aukirjad, kohalike ettevõtete toodangu etiketid kultuuri- ja spordiürituste kutsed, plakadid, kuulutused, kavad (näiteks kino- ja teatrietenduste, laulupäevade jne. kohta);
- kodu-uurimistööd, peamiselt õpilaste omad;
- plaanid ja kaardid;
- ametiasutuste dokumentatsioon. Näiteks Riidaja Vallavalitsuse dokumente 1920. aasta paiku ja Põdrala Vallavalitsuse arhiiv 1941-44;
- nõukogudeaegsed Valga rajooni ajalehed (aastakäikude kaupa); ebatäielik kogu teistest kohalikest lehtedest;
- tavapäraseid inimeste eraellu puutuvad dokumendid: isikut tõendavad dokumendid, tunnistused, arvekvitatsioonid, piletid jne;
- raamatud: koduloolise sisuga, õpikud, Valgamaalt pärit kirjanike teosed, siit pärinevate isikute elu ja tegevust käsitlevad teosed-mälestused.

Äramärkimist väärivad veel Laanemetsa ja Karula õigeusu kirikute arhiivid, Valga kodu-uurija Alleks Vallneri arhiiv, Einerite suguvõsa ja Uniküla Kingu talu dokumentide kogu.

#### 2.5.2.2. Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Kaaluda, kas muuseumile pakutavad ajaloolised dokumendid võiksid paremini sobida Rahvusarhiivi arhiividesse.

Valga Muuseum kogub mälestusi, mis sisaldavad uusi andmeid kohaliku ajaloo kohta või uusi põhjendatud hinnanguid Valgamaa ajaloole ning mida on alust pidada usaldusväärseteks. Eeskätt kogub muuseum mälestusi, mis:

- seostuvad kogumispoliitikas määratletud prioriteetsete teemadega;
- sisaldavad teavet, mis täpsustavad andmeid Valga Muuseumi kogude kohta;
- sisaldavad teavet, mis aitavad kaasa muuseumi igapäevasele uurimis-, haridus- ja näitustegevusele.

#### 2.5.2.3. Täiendamisvajadused:

- kohaliku elu tähtsündmusi kajastavad trükised (kavad, laululehed jne) XX sajandi esimesest poolest;
- Valgamaa tähtsamate, ühiskondlikku mõju omanud seltside, ühingute ja äriettevõtete dokumentatsioon ja tegevust tutvustav materjal kuni 1990. aastani ja eriti enne 1950. aastat;
- valikuliselt kaasaegne trüki- ja digimaterjal (voldikud, valla- ja külalehed). Seejuures ei koguta materjali, mida koguvad arhiivraamatukogud.
- Valgamaa vaimse pärandi nimekirja koostamisel kogutud materjalid.

#### 2.5.3. Ajalookogu

Kogus on seisuga 01.07.2026 5845 museaali.

Ülevaadet ajalookogus sisalduvast on aidanud luua inventuurid, samuti kogemused kaartkataloogide ja inventariraamatute sirvimisel teatud üksikteemade uurimise, näituste koostamise või uurijate teenindamise käigus.

##### 2.5.3.1. Kogu kirjeldus:

Tüüpiline aines:

- mitmesugused ametimärgid, suveniirid ja mälestusesemed. Selletaoline aines moodustab eriti 1970.-80. aastatel enamuse ajalookokku vastuvõetud materjalist;
- Valga linna ja maakonna ettevõtete toodangu näidised (peamiselt nõukogude ajast);
- mitmesuguste ametialade töövahendid, vormiriietus, valmissaadused jne. Töövahendid on pärit suuresti XX sajandi esimesest poolest; esindatud on näiteks raudteelaste, tuletõrjajate, arstide, elektrike, voorimeeste, kellaspeppade jne. tööriistu. Valmissaadustest on näiteks suur kogu ühe kohaliku pottsepa savinõusid;

- võrdlemisi suur, kuid juhuslik valik kodusisustust ning inimeste isiklikke asju; sõdurivarustust ja relvastust peamiselt Teise maailmasõja ajast. On ka Esimese maailmasõja ja varasematki materjali;
- asjad, mida on muuseumi võetud seetõttu, et nad seostuvad teatud isikutega (T. Grünberg, L. Kruse, P. Tretjakov, P. Määrits, J. Müllerson, M. Pärna, L. Reiman jt.)

Äramärkimist väärivad ka õigeusu kirikute tekstiilid, Sangaste mõisast ja hilisemast Sangaste aretuspunktist pärinev materjal jne.

#### 2.5.3.2. Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Hetkel spetsiifilised täiendamispõhimõtted puuduvad.

#### 2.5.3.3. Täiendamisvajadused:

Hetkel spetsiifilised täiendamisvajadused puuduvad.

### 2.5.4. Arheoloogiakogu

Ülevaade arheoloogiakogust põhineb inventariraamatutel.

#### 2.5.4.1. Kogu kirjeldus:

Kogus on seisuga 01.07.2026 13232 museaali. Kogus olevate hüppeline museaalide kasv võrreldes varasemate aastate andmetega ei ole seotud reaalsest museaalide arvu kasvust, vaid on sõltuv erinevast arvestusmeetodist, mida arvestati kogu MuSi sisestamisel.

Arvukama osa fondist moodustavad Kivivare asula leiud, Kuigatsi Vasila aare ja Aakre aare, Koikküla ja Loku külakalmistu leiud. Kogus on ka Võru Kääpa kiviaja asula kaevamiste ja Sadrametsa tarandkalme leiud. Kogus olevad Makita kalmistu leiud on suures osas deponeeritud Tartusse.

#### 2.5.4.2. Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Kogumistöö toimub koostöös kaevamisi korraldavate asutustega, muuseum ise väljakaevamisi ei korralda. Kogu täiendamisel peetakse silmas eelkõige ekspositsiooni vajadusi. Viimase kahekümne aasta väljakujunenud praktikana säilitatakse piirkonna arheoloogiliste uuringute käigus välja tulnud arheoloogilist materjali Tartu Ülikooli arheoloogiakogus.

#### 2.5.4.3. Täiendamisvajadused:

Hetkel spetsiifilised täiendamisvajadused puuduvad.

### 2.5.5. Etnograafiakogu

Kogus on seisuga 01.07.2026 1426 museaali.

Ülevaadet etnograafiakogus sisalduvast on aidanud luua kogemused kaartkataloogide ja inventariraamatute sirvimisel teatud üksikteemade uurimise, näituste koostamise või uurijate teenindamise käigus.

2.5.5.1. Kogu kirjeldus:

Kogu koosneb enamasti tööriistadest, tarbeesemetest, rõivastest jm tekstiilidest. Esemeliigid kattuvad osaliselt ajalookogu omadega. Etnograafiakogu esemed seostuvad pigem talurahvakultuuriga ja on isevalmistatud, kuid kogus leidub ka linnas kasutatut ja tööstuslikult toodetut. Esmase hinnangu kohaselt on kõige rohkem museaale, mis on dateeritud XX sajandi esimese poole. Lisaks Valgamaalt kogutud museaalidele on tähelepanuväärne hulk esemeid kogutud Võrumaalt.

2.5.5.2 Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Etnograafilistest esemetest kogutakse Valga maakonnast pärinevaid ja taustinformatsiooniga esemeid, mis seni kogus puuduvad.

Abikogu täiendatakse etnograafiliste esemetega, mis on vajalikud muuseumitundideks ja näitustegevuseks. Muuseumitundide jaoks võetakse abikogusse ka esemeid, mis on muuseumikogus juba esindatud.

2.5.5.3. Täiendamisvajadused:

Hetkel spetsiifilised täiendamisvajadused puuduvad.

2.5.6. Kunstikogu

Kogus on seisuga 01.07.2026 221 museaali.

Käesolev ülevaade on koostatud inventariraamatute alusel.

2.5.6.1. Kogu kirjeldus:

Kogu on kujunenud annetuste teel. Sisaldab nii kohalike harrastuskunstnike kui ka Eestis tuntud autorite töid. Osa neist on annetatud Valga Muuseumis näitustega esinenud kunstnike poolt.

2.5.6.2. Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Kogutakse valikuliselt eelkõige kohaliku kogukonna poolt tunnustatud kunstnike töid, arvestades teoste originaalsust ja kunstilist väärtust; vajadusel peetakse nõu kunstimuuseumidega.

2.5.6.3. Täiendamisvajadused:

Valga Muuseumi galeriis näitusel olnud Valga või Valgamaaga seotud teemal, või kunstnike teosed. Valgamaa motive kujutavad kunstiteosed (linna- ja maastikuvaated, tuntud isikute portreed jne.)

#### 2.5.7. Numismaatikakogu

Kogus on seisuga 01.07.2026 1718 museaali.

##### 2.5.7.1 Kogu kirjeldus:

Suurima osa kogust moodustavad mitmesugused Vene keisririigi mündid ja rahatähed. Samuti on palju Eestis XX sajandil olnud erinevate võimude rahasid, näidiseid paljude Euroopa riikide (aga ka Hiina) rahadest XIX-XX sajandist (kõige rohkem XX sajandi esimesest poolest). Leidub ka Poola-Leedu, Rootsi, Liivimaa, Bütsantsi münste jne.

##### 2.5.7.2. Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Muuseumikogu täiendatakse vaid erandkorras. Vajalik on abikogu täiendamine pedagoogilisel otstarbel.

##### 2.5.7.3. Täiendamisvajadused:

Kohalikud maksevahendid, näiteks Lamberti rahad.

#### 2.5.8. Bioloogiakogu

Kogus on seisuga 01.07.2026 161 museaali.

##### 2.5.8.1. Kogu kirjeldus:

Kogu koosneb peamiselt muuseumi töötajate Muuga ja Simsoni poolt kogutud herbaareksemplaridest. Kogu ülesehitus on ebateaduslik, kogu sisaldab kordus- ja liigi tasemele määramata eksemplare, on valesid määranguid. Leiuandmed on osaliselt toodud kohapõhiselt, (kuid mitte kontrollimist võimaldava täpsusega), osalt kasvukoosluse põhiselt. Enamik liike on kogutud Valga maakonnast, kuid esineb ka Valkast kogutuid. Kogumise põhimõtete üle on kogude koosseisu põhjal raske otsustada. Esindatud liigid on valdavalt kõige tavalisemad, kogu ei ole Valga maakonna taimestiku seisukohast ei esinduslik ega anna ülevaadet ka taimkatte tüüpilisusest. Mõnevõrra tõuseb esile Koiva puisniidult kogutud herbaarmaterjal, mis sisaldab ka paari kaitsealust liiki. Herbaarium teaduslikku väärtust ei oma, võib oletada, et üks kogu koostamise eesmärke on olnud õppeotstarve, kuid herbaariumi seisukorra ja õppevahendite kaasajastumise tõttu (taimede skaneerimine) kogu enam õppeotstarbelist tähtsust ei oma, kaasa arvatud kasutamine püsiekspositsioonis. Teaduslikku väärtust võivad botaanikakogus omada musta tamme klotsid.

Kogu seisukord on rahuldav, nagu vanades herbaariumites ikka, on paljud taimed tumenenud, üksikud eksemplarid on purunenud. Herbaarlehtedel puuduvad vahelehed, mis teeb õppeotstarbelise kasutamise veelgi ebaotstarbekamaks. Lähtudes kaasaegse Valga Muuseumi eesmärkidest võiks herbaarlehed üle anda mõnele teadusasutusele, mis otsustaks nende edasise säilitamise otstarbekuse.

2.5.8.2. Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Kogu ei täienda.

2.5.9. Geoloogiakogu

Seisuga 01.07.2026 oli kogus 49 museaali.

2.5.9.1. Kogu kirjeldus:

Enamik museaale on Valga Muuseumile 1955 aastal ENSV Loodusmuuseumi poolt üle antud kivimite ja mineraalide näidised. Kartoteegis, museaalidel ja inventariseerimisraamatus enamiku mineraalide ja kivimite kohta kogumiskohad puuduvad. Suurem osa kogust ei ole seotud Valgamaaga. Mõningat teaduslikku huvi võivad pakkuda kogus olevad kivistised.

Kogu on heas seisukorras ja sobib kasutamiseks õppeotstarbel, üksikuid Valgamaalt kogutud või siin esinevaid näidiseid oleks põhimõtteliselt võimalik kasutada loodusekspositsioonis. Lähtudes kaasaegse Valga Muuseumi eesmärkidest võiks kogu üle anda mõnele õppeasutusele, kui huvilisi peaks leiduma.

2.5.9.2. Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Täiendamisvajadused puuduvad.

2.5.10. Zooloogiakogu

Seisuga 01.07.2026 oli kogus 175 museaali.

2.5.10.1. Kogu kirjeldus:

Kogus säilitatakse linnumune, topiseid, kaavikuid, putukakogu, limuste kodasid, luid ja sarvi. Kogu sisaldab palju väljast poolt Valga maakonda kogutud eksemplare. Kogu süsteem on ebateaduslik ja kogumispõhimõtted ebaselged. Enamasti on materjal kogutud Valga Muuseumi töötajate poolt. Linnumunade kollektsioon on muuseumile üle antud TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi poolt. Kogus on Valgamaale mitteiseloomulike liikide mune, mis on kogutud mujalt. On liigi tasemele määramata eksemplare, suure osa puhul on kogumiskoht teadmata. Limuste kodasid enamasti üle antud ENSV Loodusmuuseumi poolt. Putukate kogus on liigi tasemele määramata eksemplare. Kaavikute hulgas on haruldasi liike: siniraag, kalakotkas, kassikakk, järvekaur, mis võivad üle-eestiliste populatsiooniuuringute seisukohast teatavat väärtust omada.

Teaduslikku väärtust omavad kogus olevad arheoloogilised luuleiud ja muu paleontoloogiline materjal.

Mõisatest pärinevad alusele paigutatud sarved võiks kuuluda pigem ajaloo- kui zooloogiakogusse.

Kogu seisukord: Halvas seisukorras on putukakogu, palju on määramata ja lagunened eksemplare. Limuste kogus on kahjustatud eksemplare, samuti linnumunade kollektsoonis. Topiste ja kaavikute seisukord on üldiselt rahuldav. Putukakogu ja linnumunade kollektsoon on otstarbekas üle anda mõnele teadusasutusele, mis otsustaks nende edasise säilitamise otstarbekuse.

#### 2.5.10.2. Spetsiifilised täiendamispõhimõtted:

Zooloogiakogu täiendatakse üksnes püsiekspositsiooni uuendamise ja täiendamise vajadusest lähtudes.

#### 2.5.10.3. Täiendavad vajadused:

Praeguse püsiekspositsiooni puhul spetsiifilised täiendamisvajadused puuduvad.

### 2.6. Muuseumikogu täiendamise protseduurid

Muuseumikogu täiendamisega seotud küsimused otsustab juhiabi-varahoidja koos teadurkoguhoidja, haridus- ja projektjuhiga, kes kuuluvad museaali kultuuriväärtust hindavasse komisjoni, ning kinnitab direktor. Muuseumikogude täiendamine lähtub kogumispõhimõtetest.

Iga eseme vm materjali vastuvõtmise puhul kaalutakse selle kultuuriväärtust kogumispõhimõtetes toodud kriteeriumide alusel ning võimalusi eset hoiustada ja säilitada. Kõrge kultuuriväärtusega esemete ja muude materjalide puhul, mis ei vasta kogumispõhimõtetes toodule, teeb Valga Muuseum ettepaneku selle üleandmiseks sobivale muuseumile ning informeerib vastavat muuseumit ettepanekust.

Museaali dokumenteerimiseks vajaliku esmase info annab tavaliselt kultuuriväärtusega asja üleandja, registreerib selle asja vastu võttev muuseumitöötaja, kes teeb ka asja üleandmise akti. Akti allkirjastavad üleandja ja vastuvõtja.

Kui akti ei ole võimalik koostada, peab üleandja allkirjastama asja omandi üleandmise kohta dokumendi, kus on kirjas:

- asja esialgne nimetus
- autor (teose korral)
- esmane lühikirjeldus ja taustateave (üleandja esitatud andmete põhjal)
- seisund
- kahjustused (olemasolu korral)
- üleandja nimi, isikukood või registrikood ja kontaktandmed.

Erandjuhtudel kasutatakse välisekspertide ja erispetsialistide abi.

Muuseumikogusse vastuvõtuga või hoiuleantu tagastamisega seotud dokumendid vormistab juhiabi-varahoidja või teadur-koguhoidja, museaali kirjeldavad MuISis lisaks Valga Muuseumi töötajatele vabatahtlikud või töövõtulepinguga palgatud inimesed.

Enne museaalide vastuvõtmist kogusse säilitatakse seda üldiselt muuseumi esimesel korrusel „profülaktoorium”is, kus toimub museaali puhastus ja muud vajalikud toimingud. Vastavalt vajadusele võivad muuseumitöötajad töötada potentsiaalsete museaalidega oma tööruumides. Arvele võtmata esemeid ei hoiustata hoidlates. Museaalid võetakse aasta jooksul pärast nende üleandmist vastu muuseumi kogusse või tehakse vastav otsus nende mitte vastuvõtmise kohta. Sel juhul peab muuseumile üleantu tagastama omanikule või ära viskama. Museaalide vastuvõtmise eest vastutavad juhiabi-varahoidja ja teadur-koguhoidja, kes vastavalt vajadusele rakendavad vastuvõtmisel teiste muuseumi töötajate ja vabatahtlike abi. Abikogusse esemete vastuvõtmise eest vastutab haridus- ja projektijuht.

## **2.7. Juurdekasvuvõimaluste ja säilitustingimuste analüüs**

Muuseumi hoones on hoidlate kogupindala 196 m<sup>2</sup>. Valga Vallavalitsusele kuuluvas hoones Uus tn 4 on umbes 40,0 m<sup>2</sup> suurune ala, mida kasutatakse suuremõõtmeliste museaalide hoiustamiseks.

Säilitamistingimused muuseumis on suhteliselt head ja vastavad normidele. 2012. aastal ehitati ümber muuseumi ventilatsioonisüsteem, mille tulemusena paigaldati hoidlatesse ventilatsioonikapid, mida ei saa küll alalises kasutuses hoida, kuid vajadusel sisse lülitada. Pidevalt toimub temperatuuri ja niiskuse näitude salvestamine Hobo-loggerite abil ja näitude jälgimine kord tööpäevas juhiabi-varahoidja või teadur-koguhoidja poolt. Kord kuue kuu jooksul salvestatakse Hobo-loggerite andmed Valga Muuseumi serverisse. Siis toimub ka põhjalikum säilitustingimuste analüüs.

Samas suuremõõtmeliste asjade paigutamiseks kasutatav hoones aadressil Uus tn 4 ei vasta museaalide pikaajaseks säilitamiseks vajalikele tingimustele, kuna hoone on amortiseerunud, seest röske ja kuulub lähiaastatel lammutamisele. Käimas on asenduspinna otsimine. Osa suuremõõtmelisi museaale on alates 2018. aasta teisest poolest eksponeeritud Valga raudteejaama muuseumitoas.

Hetkel on hoiustamisruumid uute esemete vastu võtmiseks üsna piiratud (v-a kunstikogu, fotokogu ja arhiivkogu). Kuid pärast hoidlariidulite kõrgemaks ehitamist olukord muutus veidi paremaks.

Digitaalsete museaalide salvestusi ja museaale, mis võetaksegi vastu digitaalsena, säilitatakse infosüsteemi MuIS digihoidlas.

## **2.8. Muuseumikogu analüüs ja väärtuste hindamine**

Muuseumikogu analüüs teostati kogumispoliitika tegemise käigus. Kahjuks jäi see eriti suurte kogude (foto, arhiiv-, aga ka ajaloo- ning etnograafiakogu) puhul ülevaatlikuks. Muuseumikogu hindamine toimub inventuuride käigus, viimane suurem inventuur toimus 2024 aastal.

Kõikide kogude inventuurid on plaanis uuesti täielikult teha aastaks 2029.

### **Museaalide väljaarvamine**

Valga Muuseumi muuseumikogus on korduvalt museaale. Kõige problemaatilisemad ja küsitava väärtusega on nõukogudeaegne fotomaterjal, kus on arvele võetud sarnaseid kaadreid ja tehtud ka juba olemasolevaist fotodest ümberpildistusi, mis omas ajas ehk oligi õigustatud.

Mõnikord on ühe numbri all arvele võetud mitmeid samalaadseid asju, mille olemasolu vajaks samuti analüüsi.

Museaalide väljaarvamine muuseumikogust toimub muuseumiseaduses sätestatud alustel. Lähtuda tuleks ka dokumendist "Nõuandeid museaalide muuseumikogust väljaarvamise korraldamisel".

Iga väljaarvatavat museaali tuleb kaaluda eraldi ja vormistada kõik põhjendused. Lähtuda tuleb kogude terviklikkuse põhimõttest.

## **3. MUUSEUMIKOGU DOKUMENTEERIMINE**

### **3.1. Dokumenteerimismeetodid**

- vastuvõetavate asjade dokumenteerimine on MuSi põhine, vajadusel toimub väljatrükk, et allkirjastada dokumente. Hiljem lisatakse need andmebaasi.
- museaalide sisestamisel MuSi tekib elektrooniline kataloog.
- kohakataloog tekib muuseumi püsiekspositsiooni ruumide ja hoidlate lisamisel andmebaasi. Iga MuSi sisestatud museaal peab saama asukoha ruumi, kapi või riiuli tasandil.

### **3.2. Arvestusdokumentatsiooni vormistamine ja hoidmine** Arvestusdokumentatsioon

tekib MuSi põhiselt.

Väljatrükk tehakse järgmistest dokumentidest:

Teabe eelregistreerimine, vastuvõtuaktid, museaalide ajutise kasutamise dokumendid (muuseumi välised).

Dokumente arhiveerib juhiabi-varahoidja, dokumendid asuvad köidetuna varahoidjaprogrammijuhti kabinetis või dokumendihoidlas.

### **3.3. Dokumenteeritavad tegevused, rollid ja vastutus**

Iga eseme vm materjali vastuvõtmise puhul kaalutakse selle kultuuriväärtust käesolevais kogumispõhimõtetes toodud kriteeriumite alusel ning ka võimalusi eset hoiustada ja säilitada.

Valga Muuseum ei võta põhikogusse vastu objekte:

- mille kohta pole piisavalt andmeid. Museaali kohta peab teada olema, millal ja mis rolli on see ese mänginud sellega seotud inimeste elus.
- mis ei oma seost Valga maakonnaga. Seos Valgamaaga tähendab seda, et ta on seotud mõne Valgamaal toimunud ajaloolise sündmusega või siin elanud kohaliku või üle-eestilise tähtsusega ajaloolise isikuga või on seda kasutatud eelkõige Valgamaal (lõunaeesti kultuuriruumis). Seoseks Valgamaaga ei loeta seda, et seda on müüdud või kasutatud üle kogu Eesti ning seejuures muidugi ka Valgamaal. Võimalikud on erandid, eriti kogude terviklikkusega seonduvatel juhtumitel;
- mida pole võimalik mõistlikul viisil hoiustada;
- mis on identsed või väga sarnased juba olemasoleva museaaliga;
- mida muuseumil pole ilmselgelt võimalik püsivalt säilitada või mille säilitamine on seotud ebamõistlike püsikuludega;
- mille päritolu on teadmata või kahtlane;
- mille vastuvõtmisega rikuks Valga Muuseum kehtivaid seadusi või ICOM-i eetikakoodeksis sätestatud põhimõtteid.

Valga Muuseum võtab vastu võimalikult täiuslikke, ilma oluliste puudusteta esemeid. Uunikumid ja rariteedid võivad olla muuseumile väärtuslikud ka kahjustatuna.

#### 3.3.1. Objektide vastuvõtt:

Museaalina arvelevõtt toimub vastavalt muuseumiseaduses ja „Museaalina arvele ja hoiule võtmise juhendis“ sõnastatud põhimõtetel.

Toimub MuSi põhiselt ja seal tekkivate dokumentide baasil.

#### 3.3.2. Museaalide liikumine ja kasutamine:

Museaali liikumist dokumenteeritakse ajutise kasutamise aktidega. Aktis märgitakse museaali liikumise põhjused.

#### 3.3.3. Inventuur:

Inventuure viiakse läbi iga viie aasta järel.

Inventuuriga fikseeritakse informatsioon iga museaali kohta: number, asukoht, nimetus ja seisund. Lisaks kontrollitakse objektide säilimistingimusi.

Inventuuriaktid tehakse MuSis kuid säilitatakse ka väljatrükituina.

#### 3.3.4. Säilitusprotseduurid:

Museaalid pakendatakse võimalusel arhiivipüsivast materjalist ümbristesse või karpidesse. Säilitustingimusi ja pakendust hinnatakse süstemaatiliselt kogude inventuuri käigus.

Igakuiselt salvestatakse hoidlate niiskus ja temperatuur. Seda kahjuks ei saa teha linnas eraldi asuvas hoidlas.

Ühes hoidlaruumis on kahjuks koos erinevast materjalist museaalid.

Korrastustööd toimuvad vastavalt võimalusele ja vajadusele (näiteks näitusele väljastamine).

#### 3.3.5. Museaali muuseumikogust väljaarvamine ja hoiule võetud asja tagastamine:

Kui museaal on kogust välja arvatud, tehakse vastavad sissekanded MuSiS või varasemate museaalide puhul inventariraamatus, märkides ära ka väljaarvamise aja ja dokumendi numbri.

Hoiule võetud asja tagastamise kohta tehakse tagastusakt.

#### 3.4. Retrospektiivne dokumenteerimine

Valga Muuseumi muuseumikogu kohta on suures osas dokumendid olemas: tulmeraamatud, inventariraamatud. Osaliselt on puudu vastuvõtuaktid muuseumi tegutsemise esimestest aastatest. Harvadel puhkudel on antud museaalile ainult number, kuid puudub isegi nimetus. Ka inventeerimise põhjalikkus jätab mõneti soovida, tulmelegendid puuduvad.

Museaalide retrospektiivne sisestamine on peaaega lõpuni viidud tänu töötukassa vabatahtlike programmi vabatahtlike panusele.

### 4. MUUSEUMIKOGU KASUTAMINE

Valga Muuseumi kogude kasutamist reguleerib „Valga Muuseumi kogude kasutamise kord“.

#### 4.1. Rollid ja vastutus

Valga Muuseumi hoidlad on eraldatud ekspositsioonist jt külastajaile mõeldud ruumidest, samuti tööruumidest.

Hoidlatesse võivad siseneda: Valga Muuseumi töötajad ja juhiabi-varahoidja või teadurkoguhoidja teadmisel ning loal vastavalt vajadusele teised inimesed. Külalised võivad hoidlates viibida üksnes muuseumitöötaja juuresolekul.

Kogude kasutamist, deponeerimist ja laenutamist korraldab juhiabi-varahoidja. Teadurkoguhoidja teeb seda juhiabi-varahoidja teadmisel.

#### 4.2. Muuseumikogu kasutamisega seotud protseduurid ja dokumentatsioon

Muuseumikogu kasutamise üle peab arvestust juhiabi-varahoidja ja teadur-koguhoidja, kes teenindavad uurijaid ja vastavad päringutele. Kirjalikele päringutele vastatakse kolme

tööpäeva jooksul. Kui päringule vastamiseks kulub rohkem aega, siis teavitatakse päringu esitajat kirjalikult kuupäevast, millal päringule vastatakse. Päringud registreeritakse vastavas muuseumi siseregistris.

Museaalide kasutamine muuseumis kas näituse, uurimise või muul otstarbel tuleb registreerida MuS süsteemis, väljastamisdokumendid kinnitab juhiabi-varahoidja.

Uurija täidab paberkandjal kogude kasutamise registreerimislehe, millele lisaks uurija isikut ja uurimisteemat käsitlevatele andmetele kantakse kohapeal kasutatud museaalide numbrid, samuti museaalid, millest vajadusel tehakse koopiad.

Kogude kasutamisel on uurijal keelatud:

- materjale muuseumist välja viia
- neid kahjustada, muuta lehtede järjekorda ja neid köitest välja võtta, teha neisse märkmeid
- museaale ilma loata pildistada, skaneerida, filmida või muul moel kopeerida.

Museaali kasutada andmisel sõlmitakse museaali ajutise kasutamise leping.

Museaalide deponeerimine toimub direktori nõusolekul. Valga Muuseumil on õigus museaali deponeerimisest keelduda, kui museaali säilimise osas on kahtlusi või kui deponeerimist taotleb isik, kes on varasematel juhtudel museaale ebasobivalt käsitlenud.

Museaalide deponeerimisel on soodustatud isikud teised muuseumid; kultuurivaldkonna asutused eksponeerimise ning teadusasutused uurimise eesmärgil.

Muuseumil on õigus deponeerimise ja laenutamise eest võtta tasu, mis otsustatakse igal juhtumil eraldi.

#### **4.3. Teenuste loetelu ja nendega seotud piirangud**

Valga muuseumi kogudega seotud teenused ja piirangud on kirjas dokumendis "Valga Muuseumi kogude kasutamise kord".

#### **4.4. Digiteerimistööde korraldus**

Valga Muuseumi kogude digiteerimine on toimunud eelnevalt peamiselt vajaduspõhiselt, näiteks uurijate või näituste jaoks.

Valga Muuseumi kogude digiteerimine on toimunud eelnevalt peamiselt vajaduspõhiselt, näiteks uurijate või näituste jaoks. 2018. aastal sai Valga Muuseumi projekt „Valga Muuseumi fotokogu digiteerimine I etapp“ Kultuuriministeeriumilt rahastuse, mille käigus digiteeriti 4500 ajaloolist fotot.

2021. a. digiteeriti lisaks Rahvusarhiivis 93 klaasnegatiivi, lisaks filmimapterjalil fotonegatiiv, mille arv on töötajate vahetumise tõttu teadmata. Samuti on väljaspool muuseumi digiteeritud arhiivimaterjale ja 683 tekstiileset (ajaloo- ja etnograafiakogust).

Lähima aasta jooksul peaks teostuma veel ligi 2000 fotonegatiivi digiteerimine Rahvusarhiivis ja muuseumi dokumentatsiooni digiteerimine ERMis.

Kogude digiteerimisel peame õigeks esmajärjekorras digiteerida enamkasutatavad kogud (foto- ja arhiivkogu, Valga linna ning koolide, kirikute ja mõisate ajalugu puudutavad materjalid). Lisaks need museaalid mille seisund on halb.

Digiteerimine toimub vastavalt Valga Muuseumi Valga Muuseumi museaalide kirjeldamise ja digiteerimiseks kavale. Digiteeritud materjalid salvestatakse MuSi digihoidlasse ja tehakse avalikuks ka avalikus MuSis.

## **5. SÄILITAMINE**

### **5.1. Rollid ja vastutus**

Säilitamise eest vastutab varahoidja ja koguhoidja.

Museaalide esmaseks puhastamiseks, hoolduseks on muuseumis olemas selleks ettenähtud ja vastava sisseseadega ruum "profülaktoorium". Muuseumis museaalide konserveerimist ei toimu peamiselt tööjõu ja oskuste puudumise tõttu, varasemalt on seda tehtud enamasti Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut. Väga üksikuil juhtudel ka mujal.

### **5.2. Säilitustingimuste tagamine**

Kajastatud punktides 2.7 ja 3.3.4.

Muuseumi ventilatsioonisüsteem on uuendatud 2012. a. Säilitustingimused on suhteliselt head, v.a linnas asuv hoidla. Esmaselt tulekski püüda just nendele museaalide leida uus hoiustamiskoht.

### **5.3. Turvalisus**

Hoidlad asuvad eraldi, hoidlate kasutamine toimub vastavalt kehtestatud korrale, sinna võivad siseneda ainult muuseumitöötajad.

Lisaks muuseumi üldvalvesüsteemile on hoidlates lokaalne valvesüsteem, ka ekspositsiooni teatud osad on lokaalse häiresüsteemiga.

Muuseumis on videovalvesüsteem.

## **6. TOIMEPIDEVUS**

Valga Muuseumi uuendas „Hädaolukorra lahendamise plaani“ 2026. aastal. Dokumendis on ette nähtud kõigi muuseumitöötajate konkreetsed tegevused erinevate ohtude korral.

Vastavalt „Hädaolukorra lahendamise plaanile“ toimub kõikidele muuseumi töötajatele üks kord aastas ohutusalane koolitus, mis kätkeb ka museaalide evakutsiooni.